

Zverejnenie ktorejkoľvek časti textu je možné len s uvedením zdroja:
Online lexikón slovenských filmových tvorcov, www.ftf.vsmu.sk

DUŠAN ROLL

(28. 1. 1928 v Martine) Riaditeľ Slovenskej filmovej tvorby. Patrí k popredným osobnostiam slovenského kultúrneho života. Maturoval na martinské gymnázium. V rokoch 1947 – 1953 študoval na Právnickej fakulte a Vysoké škole stavebnej v Bratislave. Od roku 1953 pôsobil vo vydavateľstve Osveta ako redakčný tajomník. Po zrušení Osvety v roku 1959 sa presunul do vydavateľstva Mladé letá. Pod pseudonymom J. Háj publikoval knihy pre deti a mládež, detské omalovánky a leporelá. Zaslúžil sa o medzinárodne vysoko uznávanú grafickú úroveň kníh pre deti a mládež. Patrí k zakladateľom a tvorcom medzinárodného Bienále ilustrácií Bratislava (BIB). V rokoch 1978 – 1981 bol riaditeľom Slovenskej filmovej tvorby. Za jeho pôsobenia bola založená hraná tvorba pre deti a mládež, štúdio animovaného filmu (bábkový film), Dom zvuku a k réžii sa vrátili tvorcovia proskribovaní počas normalizácie (D. Hanák, J. Jakubisko, P. Solan). V roku 1981 založil Múzeum Karola Plicku v Blatnici a medzinárodný filmový festival Agrofilm v Nitre. V roku 2012 sa stal držiteľom sošky Schöne Náciho od Spoločnosti Ferdinanda Martinenga (SFM).

ŠKOLSKÝ ROK: 2012/2013, 12. 11. 2012

ROZHOVOR VIEDLA A PREPÍSAĽA: Saša Gabrižová

KAMERA: Marek Valovčín, Miro Ivan

STRIH: Peter Morávek

ZVUK: Adam Kuchta

PRODUKCIA: Zuzana Bartošová

PEDAGOGICKÉ VEDENIE: Eva Filová, Zuzana Mojžišová, Jozef Hardoš

Aké máte spomienky na vlastné detstvo? Keďže ste sa výrazne pričínili o rozvoj ilustrácie detských kníh, predpokladám, že ste mali radi rozprávky...

Detstvo som mal veľmi pekné. Narodil som sa v Martine. Môj otec bol bankový direktor v Tatra banke a oni po 20. roku, hneď po vojne, postavili tri činžiaky, dokonca trojposchodové. Zaujímavé bolo, že v každom z nich na hornom poschodí boli dva ateliéry. Predstavte si, v 20. rokoch tam býval Benka, jeden umelecký fotograf, Mitrovský, Weisz-Kubínčan, Bazovský a Šimko. Čiže to bola ozaj plejáda slovenskej moderny. A tam som začal rásť. Otec bol aj v nejakom výbore Matice slovenskej a mali sme doma všetky knižky z Matice, aj detské. A tie vtedy boli skutočne veľmi pekne ilustrované. Ilustrovali ich Vodrážka – *Smelý zajko*, *Smelý zajko v Afrike*, potom *Budkáčik a Dubkáčik*, Makovický, Fulla. To všetko som vtedy do seba naberal, a tak som sa nejako dostával k detskej knižke. Aj vôbec k umeniu. Poznačilo ma to aj preto, lebo som mal možnosť chodiť k Bazovskému aj do ateliéru. Už ako študent, ale aj potom neskôr do Trenčína, kde on končil svoj život. Bazovský bol dobrý priateľ môjho otca, tak som sa k nemu dostal. Ale aj k tým ostatným. Benka bol trochu uzavretejší, hoci býval nad nami. Aj Mitrovský a Weisz boli uzavretí. Ale Bazovský bol veselý, dokonca chodieval s nami chlapcami von futbal hrať. Viete, oni sa vtedy nemali veľmi dobre. Nezarobili veľa. Dobre si pamätám aj na to obdobie. Bazovský, keď niečo zarobil, tak prišiel medzi nás chlapcov hrať futbal, nakúpil cukriky, a keď sa nemal dobre, bola zima, pekne povedal: „Tak, ty choď do drevárne, donesieš mi dreva, a ty mi donesieš trochu uhlia.“ Tak takto to bolo. Skutočne pekná mladosť.

Potom som vychodil ľudovú školu, gymnázium. Martinské gymnázium bolo vynikajúce. Naučil som sa tam tri jazyky – nemecky, francúzsky, rusky, neskôr aj anglicky –, čo dnes nie je obvyklé. A z toho som vlastne celý život žil. Na vysokej škole som sa ani nemusel učiť jazyky, len som ich tak dopĺňal. A neskôr aj na cestách, čo som absolvoval. Zmaturoval som a išiel na vysokú školu. Lenže to nebolo také jednoduché. Obdobia po vojne, najmä po 48. roku, boli dosť zložité aj na vysokých školách. Na vysokú školu som nastúpil v 47. roku. Ako úplne mladý, 16-ročný, som bol pri partizánoch. To ma zachránilo. Keďže môj otec bol bankár, v 50. rokoch išli deti takých rodičov z vysokých škôl preč. Ale ja som mohol doštudovať. Každý sa ma pýta, ako som skončil pri umení. Aby som pravdu povedal, na umenie som chcel veľmi ísť. Ale aj právo som chcel skončiť, no popri tom som sa zapísal na Vysokú školu stavebnú na oddelenie architektúry. Musel som robiť diferenciálne skúšky. Ja som totiž chodil na klasické gymnázium, ale mali sme možnosť posledné dva roky si urobiť externe. A mali sme vynikajúcich profesorov, ktorí boli aj profesormi na vysokej škole. Lenže kvôli architektúre som musel robiť ešte aj výtvarnú časť, kresliť. Poviem vám príhodu. Výtvarné skúšky som robil u profesora Mudrocha, technika vtedy bola na Vazovovej. Hore na poslednom poschodí mal Mudroch ateliér a tam chodili chlapci kresliť. Tri dni sa tam chodilo kresliť tri rôzne kresby – voľná téma, mozaika a portrét. Bolo treba nakresliť bustu. Neviem už prečo, ale prišiel som iba na ten tretí deň a asistent ma chcel vyhodiť. Ale nástojil som, že to chcem skúsiť. No, že dobre, nech si idem sadnúť tam na štafle. Chodil som od jedného k druhému a videl som, čo to tam majú ostatní pokreslené. Nebol som ktovieaký zručný kresliar. No pokreslil som, čo som vedel za ten jeden deň a po nejakom týždni sa išlo k pánu profesorovi po výsledky. A pán profesor kričal na jedného, na druhého, vyhadzoval. Pomyslel som si, že vari som tam ani nemal ísť. Mudroch sa ma opýtal: „A ty si kerý?“ – lebo on bol Záhorák. „No, ja som Roll.“ „Čo?!“ Vyskočil spoza katedry, zobral tie tri obrázky, hodil ich na zem, kopal do nich: „Čo si to tu nakreslil?! Však to nie je Cézar, čo si mal kresliť, to je Mussolini!“ Tak mu hovorím: „Pán profesor, v umení je to trochu inakšie. V umení, a teda v tom modernom, nemusíte nakresliť to, čo vidíte, ale to, čo cítite.“ Tak on sa len zasmial a povedal: „No ty sa teda nestratíš. A čo študuješ?“ Hovorím: „Právo.“ Tak mi

napísal papier, dodnes ho mám. Chlapci vonku, čo počuli ten krik, si mysleli, že ma vyhodil – ale ja som skúšku zložil.

Keď som skončil doktorát z práva, hneď som šiel na vojnu. Vtedy to nebolo jednoduché. Nie tak, ako už to bolo potom neskôršie, že páni študenti išli na takú ročnú „pohodlnú“ vojnu. Ja som pochtivo s čiernym kufrikom narukoval do Kladna. Či pán doktor, či nepán doktor. Tam som šiel do kasárni a na izbe sme boli tridsiati. Ale boli to šikovní chlapci, hneď sme sa zosúlادili. Jeden hral na harmonike, druhý na gitare. Hneď prvý deň sme založili súbor. Nevedel som na ničom hrať, ale povedal som, že ich budem chodiť sprevádzať. To už bolo v 50. rokoch, študoval som v období 1947 – 53, a vtedy sa chodilo na družstvá na oslavy, napríklad baníci tam boli, a tým sme chodili hrávať. No a takto som prešiel dva roky pochtivej, ale tvrdej vojny.

A potom ste sa dostali do Mladých liet...

Keď som sa vrátil, ešte som nešiel do Mladých liet. Nastúpil som v Martine, kde mala pôvodne Matica svoje vydavateľstvo. To sa neskôr v 50. rokoch oddelilo od Matice a fungovalo pod názvom Osveta. Mal som na starosti všetky veci okolo zmlúv, tzv. redakčný tajomník. Vtedy mala Osveta aj svoju expozitúru v Bratislave a v tom období vydávala okrem kníh aj 46 časopisov. Okrem redakčnej práce som dostal na starosť ešte tzv. tvorbu pre najmenšie deti. Teda leporelá, omal'ovánky, vystrihovačky pre deti v predškolskom veku. Tak som sa nejako zblížoval s touto tvorbou. Keď však tvrdo zlikvidovali Osvetu, dostal som sa s touto produkciou do Mladých liet, kde som dostal na starosť predškolskú, ale súčasne aj výtvarnú redakciu. Stal som sa teda vedúcim výtvarnej redakcie. To bol úplný zázrak tam. Viete, v tej redakcii boli výtvarníci, ilustrátori, jeden bol absolvent pražskej akadémie, Machaj bol absolvent UMPRUM, Švec bol absolventom tu na pedagogickej, ale výtvarnej, a Hlina, ten mal zase Hložníkovu školu. Čiže ohromne pestrá paleta. Zmapovávali si všetku tvorbu a priťahovali k tvorbe detských kníh aj ilustrátorov. Nie len tých klasických, ktorí ju už robili, ale napríklad Messerman vyhľadával už na škole talenty a dával im šancu, dával im robiť knižky. Tak sa dostali ku knihe Brunovský, Cipár, Bombová, Gergel'ová, Lebiš, celá plejáda špičkových umelcov. A k tej tvorbe som sa nejako dostal aj ja – som autorom vyše 60 kníh pre najmenšie deti. Nepublikoval som ich pod svojím menom, ale pod pseudonymom J. Háj. Mnohé z tých knižiek boli preložené do mnohých jazykov. Vtedy to nebolo za také honoráre, len za také ozaj mierne. Ale vyšlo to v 10-tisícových nákladoch. Dokonca niektoré, keď som to spočítal aj s tými zahraničnými výtlačkami, aj v stotisícových nákladoch. To dnes už neexistuje. Mladé letá boli vtedy jediné vydavateľstvo špecializované na detskú tvorbu. Mladé letá mali veľmi úzku spoluprácu s českým Albatrosom, ale aj s ostatnými detskými vydavateľstvami, ktoré vtedy boli. Takto sme začínali.

Viete, svet bol vtedy uzavretý. Bola železná opona, nikto nemohol nikam chodiť. Ale boli veľtrhy. Do Mladých liet som nastúpil v 59. roku – a už začiatkom 60. rokov bol záujem sa nejako predstaviť a dostať sa na veľtrhy. S Albatrosom sa nám podarilo presadiť, že už začiatkom 60. rokov budeme môcť vystavovať vo Frankfurte nad Mohanom. Povedzme v Lipsku alebo vo Varšave to bolo ľahšie. Ale vo Frankfurte nad Mohanom to už bolo ťažšie. Po prvý raz som tam šiel s vedúcim šéfredaktorom Tichým. Šiel som preto, lebo som mal na starosť túto oblasť a ovládal som jazyky. Tam sme nadviazali prvé medzinárodné kontakty. Koniec 60. rokov bol veľmi významný pre vznik Bienále ilustrácií Bratislava. Už som spomínal, že sa vtedy nedalo cestovať, výtvarníci veľmi trpeli. Ani knižky sem nechodili, len trochu. Tak začali rozmýšľať, že keď nemôžu vycestovať, tak aspoň by sme tu mohli organizovať nejakú akciu alebo výstavu, aby sa nám tí zahraniční výtvarníci ukázali. Táto myšlienka vznikala v Mladých letách, mali sme už kontakty, podarilo sa nám založiť československú sekciu medzinárodnej mimovládnej organizácie v UNESCO, takzvanej IBBY

– International Board on Books for Young People. Tá sekcia bola založená na kongrese, a to nie je jednoduché. Podarilo sa nám to, lebo prezidentom tejto sekcie bol prezident rakúskej sekcie pán profesor Bamberger. Významná osobnosť v oblasti detskej knihy. Má mnoho publikácií aj encyklopédií o detskej tvorbe. On založil v Rakúsku klub čitateľov, ktorý mal desaťtisíce členov – a stále aj má, prežíva. Cez neho sa nám to podarilo. Mne osobne sa podarilo stať sa najprv členom tzv. medzinárodného komitétu, neskôr som sa dostal aj do vyšších funkcií. Dali sme dokopy malú skupinku a mňa poverili, aby som sa pokúsil to nejakým spôsobom dať dohromady. Viete, nebolo to jednoduché. Vlastne som nevedel, ako začať. V prvom rade som sa snažil nájsť ľudí, ktorí mi vedia poradiť, aby som mohol predostrieť nejaký návrh. Orientoval som sa hlavne na túto svetovú nevládnú organizáciu IBBY a prezidenta Bambergera a cez neho sa mi podarilo, aby v 65. roku bola do Bratislavy zvolaná tzv. prípravná prvá komisia, ktorá by uvažila, či sa vôbec v Československu a osobitne v Bratislave takáto akcia môže realizovať. Bolo to pre nich trošičku nové. S prípravou som začínal v 63. roku, musel som pripraviť aj návrh štatútu, aj všetko som musel zabezpečiť a nemal som nikoho. Robil som to po nociach, po sobotách, po nedeliach, klepal do stroja. A v tom 65. roku na naše prekvapenie došli zástupcovia UNESCO, UNICEF – zo severu, z juhu, z východu i západu, čiže bez politických rozdielov. Zišli sa vtedy asi z 26 štátov, čo bolo neuveriteľné. Mal som možnosť predložiť svoj návrh v šiestich jazykoch – doteraz máme všetky materiály a podklady v šiestich jazykoch – slovensky, anglicky, nemecky, francúzsky, španielsky, rusky. Aj keď je bienále, všade sú názvy takto urobené. Po 65. roku, keď schválili štatút a organizačný poriadok, bolo dôležité uskutočniť prvú výstavu. Keďže išlo o bienále, malo to byť v roku 1967. Ale ako začať? Zás mi veľmi pomohol profesor Bamberger, ktorý bol prezidentom tejto sekcie a ktorý ma pozval na svetový kongres IBBY v Ľubľani. On vtedy končil a za prezidentku tam zvolili pani Peršič. Pozval ma a dal mi možnosť verejne vystúpiť. Tam sa vtedy zišli prezidenti všetkých národných sekcií, bolo ich asi 40, dnes už okolo 80 na všetkých piatich kontinentoch. A ja som mal vystúpiť, čo nie je obvyklé, lebo na tých konferenciách sa riešia iba veci, ktoré sa týkajú bezprostredne IBBY. Ale my sme začlenili do nášho štatútu UNESCO a IBBY ako spoluorganizátorov. A to platí dodnes. Samozrejme, že organizátorom bolo ministerstvo kultúry. Pozvali sme všetkých, rozposlali sme materiály a v 67. roku bolo prvé bienále a na naše prekvapenie sa tam zúčastnili ilustrátori z 26 štátov. Takto to pokračovalo ďalej. Na budúci rok je už 24. bienále a my tie kontakty máme po všetkých štátoch na všetkých piatich kontinentoch. Skutočne, bol to veľký úspech, že mali naši ľudia možnosť sa oboznámiť. Potom sa to trošičku uvoľnilo, niektorí sa mohli dostať von a, samozrejme, presadili sme knižky. Vonku si viac začali všímať našich spisovateľov detských kníh aj ilustrátorov, a tak sa dostali do sveta. Cez BIB sa dostali do sveta aj autori ako Jarunková, Rudo Móric, a tak isto ilustrátori ako Brunovský alebo Fulla – tie rozprávky vyšli v 25 prekladoch. Bombová bola úplný pojem, keď začínala. Aj Gergeľová – títo všetci mali otvorený svet. Ale Bombová osobitne – ona dostala na prvom aj druhom bienále Zlaté jablká. Porota sa skladá, a to bol unikát vo vtedajšom socialistickom svete, zo zástupcov organizátorov. Mali sme zásadu, že porota musí byť pestrá. To znamená niekto z románskej oblasti – Španielsko, Portugalsko, Francúzsko, jedna časť germánska – teda Angličania, Nemci a tak, potom Južná Amerika... Vždy bolo asi 12 členov a oni si zo svojho kruhu volili predsedu. To vtedy inde neexistovalo. Viete, bol som v mnohých porotách aj za socializmu, aj potom, ale toto bola jediná porota, ktorá už v tom období mala absolútnu voľnosť. Čiže ak tam niekto zo Slovenska dostal cenu, nedostal ju preto, že je zo Slovenska, ale preto, že odborná porota ho ohodnotila v rámci tých stoviek ilustrátorov.

A čo sa potom udialo v 78. roku, že ste sa presunuli k filmu?

Viete, ja som tomu bienále venoval veľmi mnoho. A ešte stále venujem. Otvorilo mi to svet. Precestoval som skoro 70 štátov, a nie raz. Bol som pri založení mnohých svetových organizácií. V 60. roku vznikli tri akcie – keď som vám spomínal IBBY, tú svetovú organizáciu UNESCO, ona od 53. roku, keď bola založená v UNESCO, udeľovala len Cenu spisovateľovi, nie ilustrátorovi. A to preto, lebo Nobel, keď zakladal Nobelovu cenu, vylúčil z toho detskú knihu. Nevie, či nemal deti alebo mal zlú skúsenosť. Ale IBBY, aby teda niečo takéhoto charakteru vzniklo, založila Cenu Hansa Christiana Andersena. Tá sa udeľuje dodnes. Zatiaľ čo Nobelova cena je dotovaná vysokou sumou, Andersenova cena je len zlatá plaketka, ale veci toho autora sú okamžite preložené po celom svete. Ilustrátor, čo ju získa, má výstavy po celom svete a vydavatelia majú záujem s ním robiť knižky. Do 53. roku boli len spisovatelia. Keď som v 60. roku začínal s podobnými akciami s IBBY a BIB, dostal som sa do skupiny, ktorá plánovala realizáciu týchto vecí. Tak som sa zúčastnil pri založení Medzinárodného knižného veľtrhu detských kníh v Bologni, ktorý vznikol vtedy ako BIB. Takisto od 65. roku – to je ten historický kongres v Ľubľani – bude už udeľovaná aj Andersenova cena pre ilustrátora. Volá sa Malá Nobelova cena. Dostal ju prvý raz švajčiarsky ilustrátor. Pri týchto troch medzinárodných akciách som bol účastný a okrem toho aj pri ďalších. Bol som aj pri založení bienále v Teheráne, v Barcelone. Potom budeme hovoriť aj o tých filmárskych. Ale tieto veci vám spomínam z jedného dôvodu. To vám je zaujímavé – musíte sa dostať do tohto kruhu a oni vám musia dôverovať. Nebolo to jednoduché, lebo ja som bol predsa len zo socialistického sveta a museli si ma dobre oťukávať, že čo som, kde som, ako som a prečo by ma mali zobrať do takejto vplyvnej skupiny. A to je zásada. Nielenže jazyky. Vy musíte s tými ľuďmi komunikovať veľmi otvorene, nesmiete ich nikdy sklamať. Môžete sa pomýliť, ale v tú ranu treba zobrať telefón a ospravedlniť sa. Skrátka sa nesmiete snažiť niečo zatĺcť. Keď sa do tých skupín dostanete, tak máte dvere otvorené. Ja som sa dostal aj na udeľovania cien UNESCO a všelikde – to už si vás tak nejako podávajú. Nevie, ako mám toto rozprávanie začať. Ministrom kultúry bol vtedy skutočne dobrý básnik, ale aj politik, Miro Válek. On začínal v Mladých letách v 59. roku, keď som tam prišiel aj ja z Osvety. Tam sme sa spoznali, hoci dlho nepobudol, lebo potom prešiel do Mladej tvorby. Išiel po zväzovej linke – bol v Zväze spisovateľov a neskôr sa stal ministrom kultúry. Fakt je ten, že na detskú tvorbu trochu prihliadal a na BIB tiež. My sme skutočne nemali žiaden problém s bienále. Teda no, mali sme mnoho, hlavne finančných. Keď sme začínali a keď som predložil papiere, lebo my sme mali haldy papierov zo zahraničia aj domáce, to sme museli všetko popredkladať. Keď už potom bolo všetko schválené, zavolali si ma na ministerstvo kultúry, ktoré to muselo financovať, a pýtali sa ma, čo to bude stáť. A čo som ja vedel? Tak som sa radil, že čo, koľko to mohlo byť, koľko mohla tá akcia stáť. Múdri ľudia mi poradili, že musím nadsadiť. Mám nadsadiť takú sumu, že keď ju poviem, v tú ranu ma vyrazia za dvere. A keď ma zavolajú nabudúce, aby som stanovil zredukovanú cenu, tak sa mám vrátiť a povedať ešte viac. Dal som na múdre reči, prišiel som s cenou dva a pol milióna, a to boli vtedy strašné peniaze. Vyrazili ma samozrejme s tým, že mám prísť nabudúce a zredukovať cenu. Tak som prišiel aj nabudúce, a vravím, že tak sme to kalkulovali a jedno s druhým, ale zabudli sme, že pri tom by mal byť krátky film a ten film stojí tristo tisíc. A oni: „Čo?! To neexistuje! Pôvodná cena plus ešte tristotisíc? Tak tých tristotisíc škrtnúť.“ A my sme pritom mali ten film zarátaný už aj predtým (smiech). Ale kým k tomu prídem – vtedy som sa dobre poznal s Vladom Kubenkom. Vlado Kubenko je skutočne osobnosť slovenského filmu, ktorá si zaslúži veľké uznanie. Začínal v hranom filme ako druhý režisér, myslím u Plicku. Potom prešiel do Krátkeho filmu a tam robil vynikajúce veci v oblasti kultúry. Robil mnohé portréty a urobil aj nám na každý BIB také 12 až 15-minútové krátke filmy. Existujú doteraz a pri poslednom bienále z nich bola urobená taká skladačka, čo robila Jarošová. Ale Vlado Kubenko bol skutočne veľmi šikovný a vzdelaný aj v kultúre, aj vo filme osobitne. To spomínam len tak, že aké to má všetky prepojenia. Mne

vždy, ešte v Mladých letách, bolo veľmi ľúto, že animovaný film – a k tomu prídem aj neskôr – jednoducho na Slovensku sa veľmi nerozšíril. Všetko bolo v Prahe alebo v Gottwaldove, terajšom Zlíne. To boli dve veľké centrá pre animovaný film. Ale vtedy som ešte vo filme nemal nič, iba kamarátov. Napríklad Hollého. S ním som v Martine chodil na gymnázium, aj do tábora pod Sitno. On bol jediný, čo tam mohol chodiť so psom – mal takého vlčiaka. Volali ho „Maťo psiar“. Alebo aj Lacko, Jarošová, dosť som ich poznal od filmu. Žiaden bližší kontakt som k tomu ale nemal a ani som sa veľmi nesnažil. Mal som možnosť robiť nie len s našimi ilustrátormi na Slovensku, ale veľa sme robili aj v Čechách. S Trnkom napríklad. V 60. rokoch som prišiel s myšlienkou o hudbe. Každý sa mi za to vysmial, lebo veď už bola nádherná detská kniha. Mladé letá v Martine tlačili krásne knihy a boli dobrí spisovatelia. Ale nebola hudba. Ja im hovorím: „Viete, to je tak. Predtým nemali krásne knižky, iba veľmi jednoduché brožované slovenské rozprávky. Ale večer sedeli pri ohníku so svojím starým otcom a vtedy im rozprával rozprávky alebo bájky. Tam pri ohníku a pri mesiačiku lietali všetky strigy aj diabli. To bol ich obraz. A potom si zaspievali. A hudba z detskej knihy a z detí vlastne zmizla. A čo s tým?“ Tak som prišiel s tým, že skúsime vrátiť hudbu do knihy. Vtedy boli gramofónové platne. Nieкто mi poradil, lebo aj v tejto oblasti som mal kamarátov, že ideálny by bol Prokofievov *Peťo a vlk*. Aj mi doniesli platňu s nemeckou nahrávkou. Bolo to krásne spravené. Povedal som si, že sa pokúsim – a prišlo to, že s Trnkom. Tak som bol za Trnkom u neho doma, nalial dobrého vína a hovorí mi: „Á, pane doktore, vypime si vína a čo to chcete? Čo máte?“ Tak mi hovorí, že „viete, akurát robíme celovečerný film“, lebo on vtedy robieval celovečerný animovaný. Tak som naňho skúsil takú fintu: „Majstre, viete, všetko ste už robili, až na jednu vec.“ Vtedy on spozornel, že čo ešte nerobil. Knižky robil, animované filmy, dokonca má nielenže ilustrácie, ale aj vlastnú tvorbu. Ale v živote nemal knižku, v ktorej bola hudba. Tak som mu vysvetlil, že také existujú, že existuje taká jedna, Prokofiev... bla bla bla. Potom som mu to prehral a on vám spozornel, znervóznel a hovorí: „Počkajte, počkajte, ja musím predsa robiť ten film.“ On vám normálne prerušil na tri mesiace nakrúcanie. Tam síce nadávali, ale mohli rozkresľovať. On za tie tri mesiace urobil *Peťo a vlka* – to je jedna klasická nádherná kniha, ku ktorej vyšla nádherná gramofónová platňa. Tá má tiež svoju históriu, lebo nahraté to mala Slovenská filharmónia a bol to playback. Keďže bolo treba text, tak sme vymysleli, že to by robil Gusto Valach. Ale Gusto Valach nesmel, on bol na čiernej listine, pracoval ako traktorista. Tento náš vynikajúci herec bol traktorista. Nakoniec sme ho ale presadili. Práve on tvoril tento prvý krôčik a nahralo sa to s ním. Potom sa, samozrejme, spravili aj ďalšie takéto knihy. Napríklad *Belíže mi beli*, to bolo s Klimom a s Cikkerom, potom bola so Suchoňom a Fullom. Dalo sa s tým už potom robiť viac. Ale je nefér o tom toľko rozprávať, to je na dlho. Čo vás zaujíma? Ten film?

Skúste porozprávať niečo o tom, ako ste sa dostali k filmu.

Pravdou je, že som mal vo filme dobrých kamarátov. Situácia vo filme bola vtedy dosť komplikovaná. Nejdem to kritizovať ani spomínať konkrétne mená. V 70. rokoch sedem tvorcov nescelo nič robiť – aj z dramaturgie, aj režiséri. V dramaturgii nebola voľnosť, aby si presadili určité veci, a už vôbec sa nemohlo robiť s týmito ľuďmi. Ja som mal vtedy kontakty po celom svete, poznal som sa so zahraničnými ministrami. Jedného dňa som dostal telefonát zo sekretariátu výtvarnej redakcie, že mám prísť k pánovi súdruhovi ministrovi Válkovi. Nevedel som, o čo ide. Vtedy bol štátny dozor na knižky, tak som rozmýšľal, čo po mne budú chcieť. Posadil si ma, fajčil, tykali sme si. Bolo to v novembri 1977. Ako ma posadil, povedal: „Prvého januára dostaneš dekrét a nastupuješ ako riaditeľ Slovenskej filmovej tvorby.“ Na to som mu povedal pekne, ale prsto: „Tak sa reku nehnevaj, ale ja do filmu nepôjdem.“ „Tak pozri sa, máš na to desať dní. O desať dní, tu to mám už zapísané, že znovu prídeš a povieš mi, že nastupuješ.“ „No prísť prídem, ale poviem, že nenastupujem. A keď

nenastúpim, tak ma vyrazíš alebo čo?“ „Nie, nie, ty skrátka prídeš a povieš, že nastupuješ.“ Vyšiel som von a hovorím si, že to snád' nie je možné. Čo som sa ja zbláznil, že do filmu? Ale Válek už medzitým obchytal Jaroša aj Hollého a tí ma začali obtelefonovať. „No však pod', len príd', porozprávame sa o tom“. Skončilo to v kuchyni u Martina Hollého. Tam sme sedeli, oni do mňa hučali a ja som sa bránil. Potom som im povedal: „Pozrite sa, v prvom rade, čo ja môžem vo filme? Ja viem len toľko, že každý, kto bude sedieť ako direktor vo filme, nie je ten najmúdrejší. On si musí vybrať okolo seba ľudí. I keď v koncoch musí vždy nejako rozhodnúť, ale to je najväčšia blbosť, ak on chce dirigovať a nariad'ovať, tak tí ostatní múdri mu povedia.“ Hovorili, že budem mať voľnú ruku. To mi vtedy povedal aj Válek, že ak nastúpim, mám voľnú ruku, môžem tam robiť, čo chcem. Vytvorí mi tam podmienky a dajú tipy, kto by tam nemal ostať. Takto ma začínali lámať. Dobré som tých ľudí poznal, ako Martina Hollého, tak Lacka, Kubenka a ďalších. Tak som išiel domov, kde ma tiež skoro vyrazili, že či som sa zbláznil. Čo som mal robiť? Tak som prišiel po tých ani nie desiatich dňoch za Váľkom a povedal som, že dobre. Ale – ak nastúpim v januári, v prvom rade očistím tých, čo boli vyrazení, a vrátia sa do filmu. A budem musieť zmeniť tých, čo budú okolo mňa. On, že môžem. Ale tak jednoduché to nie je. Kto ma podrží, keď tam budem? Válek hovorí: „Ja ťa môžem.“ Bolo to takto: V najvyšších orgánoch bol Válek, no aj dakto druhý, kto ma tam nechcel mať. Bol to Pezlár. Uplynuli odvtedy tak tri mesiace, spravil som si školenia. Vo filmovom ústave sú dokumenty o tom, ako som v januári nastúpil a povolal naspäť tvorcov ako Jakubisko a ostatných. Jaroš bol ústredným dramaturgom. Mohol som taktiež zmeniť ľudí okolo seba, čo znamenalo, že nastúpili naozaj špičkoví ľudia. Filmová tvorba mala vynikajúcich odborníkov na všetky profesie. Niektorí z nich však nemohli robiť, lebo, dajme tomu, chodili do kostola. A čo ja mám s tým, že chodia do kostola, keď boli vynikajúci odborníci? Aj takéto prípady tam boli. Neskôr sa všetko zmenilo a začalo to fungovať. V prvom rade musela ísť von dramaturgia. Nikdy nezabudnem, ako som musel absolvovať pohovory s režisérmi. Bolo to prvé, čo som na Kolibe urobil, a mnohí mi to nevedeli odpustiť. Povedal som im: „Ale Koliba už opitá nebude! Máte klub, máte Drevenú dedinu.“ Drevená dedina je krčmička na trhovisku pod Kolibou. Mohli tam chodiť piť kedykoľvek chcú, no na Kolibu nie. Isteže to celkom neplatilo, ale neexistovalo, aby bol počas práce na stole nejaký demizón alebo vodka. Boli aj také prípady, keď prišli za mnou, že nevydržia, nemôžu, musia. Povedal som im: „Pozrite, ja tu mám chladničku, tu si môžeš vypiť, ale na Kolibe veru nie.“ Takto sme teda postupne začínali. Zavolať som režisérov a povedal: „Ja vám do toho nebudem hovoriť. Máte tu dramaturgiu a máte Jaroša. Čo Jaroš navrhne a s čím príde, to vám ja podpíšem a budete si to robiť. Dohodneme sa na počte a tieto druhé veci. Ale – musí byť aj dramaturgia pre detskú a mládežnícku tvorbu.“ A aj bola. „A druhá vec, čo musí sa na Kolibe vybudovať, to bude animovaný film!“ „Tak keď budú peniaze, prečo nie.“ Poprosil som ich o tieto dve veci. A ešte tretiu: „Ja viem, ako to je, všetko sa doteraz vždy nahrávalo v Prahe, ale my tu vybudujeme dom zvuku. A vybudujeme ho ozaj na takej úrovni, že sa tam bude nahrávať. Iste nie veľké súbory, skôr komornejšie. My tu nebudeme mať nijaký súbor, ale budeme mať dvoch špičkových ľudí, ktorí vždy zoženú orchester a môže sa nahrávať. No a dobudujeme Kolibu.“ Chceli sme to spojiť, lebo sú tam dve haly, medzi ktorými mala byť ešte tretia veľká hala. Tá ale nakoniec nevznikla. Nikdy nezabudnem, ako tam sedeli všetci títo režiséri a ja som im hovoril: „Viete, ja som prišiel z detskej knihy a pre mňa je tá tvorba pre deti prvoradá. Animovaný film som vám už povedal, ale chcem vás požiadať, aby každý z vás urobil aspoň jeden film pre deti.“ Pozerali na mňa s tým, že ak na to budú peniaze, tak to spravia. Bol to totiž drahý film. Normálny film vtedy stál tak 5 až 6 miliónov a detský stál aj 20 miliónov, a to boli vtedy veľké peniaze. Nakoniec tieto detské filmy spravili všetci okrem Uhra, ktorý za mnou prišiel a povedal mi: „Pán direktor, všetko urobím, ale s deťmi ja robiť nebudem“ (smiech). Nebol problém. Tak toto bol môj vstup na Kolibu. Tri mesiace prešli. Viete, ja neznášam udavačov, je to pre mňa tá najšpinavšia vec, aká existuje. Vedel som, že

je tam dosť udavačov, ktorí na mňa nosia správy. Tiež som vedel, že po tých troch mesiacoch je tam už na mňa kadečo, najmä to, že som uvoľnil režisérov, pustil niektoré zakázané filmy alebo zabezpečoval nahrávky zvonku. Ziskal som niektoré filmy, ktoré boli u nás zakázané, dal ich dramaturgom, ktorí to tam premietali. Toto všetko sa nieslo k vyšším orgánom a ja už som nebol ten poslušný, ktorému keď sa niečo povie, tak to aj spraví. Pretože takto sa ministrovalo kedysi. Nikdy nezabudnem, ako si ma ideológovia zavolali na pohovor. Bol začiatok aj koniec. Súdruh tajomník mi povedal: „No, tak my sme si vás nevybrali, ale ani nič proti vám nemáme.“ Nebol som až taký hlúpy a hneď som vedel, že síce nemajú, ale stačí zopár rokov a budú mať, že sa niečo nájde. Nakoniec aj našli. Ale to už je história. Musel som odísť. Všetky materiály som odovzdal do filmového ústavu, kde ich aj majú. Medzičasom sa začalo dariť dramaturgii. Viete, nie som filmový kritik, na to sú iní ľudia, ale tí hodnotia Jarošovo obdobie ako veľmi pozitívne. Vznikli veľmi dobré filmy. Bol som tam zhruba tri a pol roka, potom to ešte pokračovalo. Stihli sme toho rozrobiť oveľa viac. A ešte jedna vec sa mi podarila. Mali sme dosť režisérov aj kameramanov, ktorí chceli pracovať. V televízii vtedy mali dvojakú prácu – čisto televíznu, teda kamerovú, ateliérovú a ďalšie. Robili aj filmy, ale zle. Dohodol som sa s televíziou, že im budeme zabezpečovať ľudí po technickej a režisérскеj stránke. Keď som bol vtedy na Kolibe, urobili sme 10 – 12 hraných filmov a taký istý počet aj televíznych. Koliba bola plne obsadená a ľudia mali veľa roboty. Kdesi som čítal, že to bolo podľa kritikov plodné obdobie. Hovorím to len preto, lebo ja som nebol ten, kto môže hovoriť o tejto zložke. Na to sú iní ľudia, ktorí to hodnotia. Ja budem vždy veľmi vysoko hodnotiť Jaroša a ľudí okolo neho, ktorí skutočne vedeli, ako to rozbehnúť. Napríklad tam bol Rudo Sloboda. Bol to veľmi zaujímavý, samozrejme vynikajúci spisovateľ a mal som ho veľmi rád, ale viete, nikdy nič nehovoril. Sedel v dramaturgii, dostával základný plat a písal si knižky. Keď mu dali niečo posúdiť, tak to posúdil, mal aj možnosť sociálneho zabezpečenia. Prvé, čo urobili po tom, ako ma na Kolibe zlikvidovali, bolo, že vyhodili aj Slobodu. To sú také typy ľudí. Bol to kvalitný a veľmi dobrý spisovateľ, aj divadelný, a skončil tragicky. A keď už ho spomínam, poviem vám jednu historku. Vždy bývali tzv. ročné hodnotenia, kde sa podávali plány a tak ďalej. Musel som to otvoriť a Jaroš musel povedať plán, ako to bude, kto čo bude robiť, aké sú programy. Potom bola diskusia. A Sloboda, ten tam nikdy v živote nič nepovedal. Až raz, na pléne, ktoré sa robilo v tej najväčšej sále. Všetci tam sedeli, kameramani, osvetľovači, kompletne tých sedem rozhnevaných. Viete, že film má sedem rozhnevaných – to poznáte, nie?

Nepoznám.

To vám poviem potom. Každý film má sedem rozhnevaných mužov. No ale mali sme teda to ročné hodnotenie a naraz – Sloboda drží ruku hore. Všetci sme zmrzli, čo sa deje. Sloboda sa prihlásil, hneď som mu dal slovo. Vstal a povedal: „Pán direktor, môžem ísť von na wc?“ Ale nemyslel to ako vtip. Takýto to bol typ (smiech).

Vtedy vznikali aj animované snímky. To bolo obdobie, keď vznikla aj *Krvavá pani*.

Áno, animovaný film fungoval na hornom poschodí. Nebolo to jednoduché, ale podarilo sa nám zohnať aj ľudí zo zahraničia. O tom, či vám na to dajú peniaze, vtedy rozhodovala slovenská plánovacia komisia. Tak sa nám teda podaril aj animovaný film, aj dom zvuku vybaviť špičkovou technikou. Animovaný film mal možnosti, nie len kreslený, ale aj na bábkový. Keď už o tom hovoríme, tak aj teraz by som vám mohol povedať príhodu. Keď niektorí chceli rozbehnúť bábkový film, potrebovali ľudí. U nás na Slovensku na bábkový film vtedy neboli podmienky. Na animovaný, to áno, animátori boli, veď Kubal a ostatní. Vedeli aj o existencii amatérskeho bábkového filmu. V Považskej Bystrici robil v strojárnach

jeden vynikajúci človek, ktorý tam bol vedúci technológ. A on sa vám vo voľnom čase bavil tak, že vyrábala bábkové figúrky a robil amatérske filmy. Tak mi povedali, že keď chceme robiť bábkové filmy, bolo ideálne dostať tohto človeka do Bratislavy. Zariadenia na to mali. Urč vtedy riadil animovaný film. Tak som sa mal pokúsiť dostať ho k nám. No ale dostaňte slávneho technológa zo strojovne sem. Tak som si zavolať toho riaditeľa, nejaký plukovník alebo generál to bol, na návštevu na Kolibu do Bratislavy. Páčilo sa mu to a prišiel veľmi rád. Uvítal som ho borovičkou alebo čím, chutilo mu, vypil si, všade som ho povodil a všetko mu poukazoval. Tak som ho zaviedol aj do štúdia animovaného filmu, poukazoval mu všetky zariadenia a povedal, že jediné, čo nám chýba, je teda toto. A on taký rozšafný, že: „Samozrejme, však my takého jedného máme, aby sme vám nedali!“ Tak podpísal, pustil ho k nám. Keď sa potom vrátil domov, tak mi telefonoval, a to by ste teda nechceli počúvať všetko, čo som si musel vypočúť ja. „Však to bol náš špičkový technik, vysoko postavený, ktorý sa v tom vyznal. A ja som podpísal papier, že môže ísť k vám na Kolibu!“ Takto k nám teda naozaj prišiel. On vám na Kolibe robil svoj prvý film, ktorý bol uvedený v terajšom Zlíne. Pravidelne každý rok tam býva Festival animovaného filmu. Nielen československého, ale aj európskeho a svetového. On nám tam dostal hlavnú cenu! Myslel som si, že tam tých mojich priateľov na Barrandove porazí. On vám vymyslel figúrku, ktorá vedela hýbať všetkými končatinami – technológ, viete, takže sa s tým nemuselo ťažko manipulovať. Tak aj takéto sú osudy. Prvý film, čo spravil z Koliby, získal hlavnú cenu. K animovanému filmu vám chcem ešte povedať toto. Neskôr sa tam vytvorila skupina veľmi šikovných animátorov. Uvedomujem si, že Kubal bol skutočná osobnosť. Mal som ho veľmi rád, aj jeho vtipné veci – aj tie, čo vychádzali v *Roháči*, aj jeho krátke filmy. Raz mi sekretárka hovorí – viete, ja som bol popri tomto fungovaní vo filme stále aktívny aj vo veciach ako BIB, UNICEF a tak ďalej, čiže som mal dve sekretárky – a tá filmárska mi raz hovorí, že Kubal by sa so mnou rád rozprával. Samozrejme, povedal som, nech príde. Prišiel. A hovorí, že sa trápi, má taký námet na film, ktorý mu nechcú schváliť, lebo je to celovečerný film. On si väčšinu filmov robil sám. Ale keď im vraj povedal, že na tento film bude potrebovať dva a pol milióna, tak ho vyrazili. Hovorím mu: „Tak počujte, tento film budete mať normálne v edičnom pláne. Akonáhle bude v pláne, už sa bude musieť rozmýšľať, ako ho zafinancovať.“ Takto sa to dalo urobiť. Financie neboli voľné, fungovali ako určitý balík, ktorý sa musel prerozdeliť po filmoch, a jeden bol lacnejší, druhý drahší. Tak toľko k animovanému filmu. Je mi veľmi ľúto, že animovaný film takto dopadol. Všetky ostatné štáty si zachovali svoje tvorby – Česi, Maďari, Rumuni, Poliaci, Bulhari, všetci! Iba Slovensko si zlikvidovalo. Viete, ako to bolo... financie, korupcia. Smutná udalosť. Lebo dnes už tá tvorba opäť začína, hľadajú sa možnosti, ale animák bude mať vždy problémy. On si to zázemie nevie vytvoriť sám ako napríklad hraný film. Dnes naši robia v Čechách, na Barrandove, v Zlíne, ale u nás sa to podarí vybudovať už len ťažko. Ani hraný film si neviem celkom predstaviť, kde teraz natáčajú. A my sme to tu mali perfektne vybavené – aj dom zvuku.

Mohli by ste niečo porozprávať o Agrofilme?

Ešte pred tým porozprávam, ako som sa vôbec dostal do centra Československého filmu, lebo to je tiež zaujímavá história. Československý film bol riešený tak, že generálne riaditeľstvo bolo v Prahe. V Bratislave bolo tiež – filmová tvorba, distribúcia aj ústav, ale podliehali sme tak či tak Prahe, ústredným riaditeľom bol vtedy Purš. Keď sa dozvedel, že sa tu všeličo mení a nastúpil som do pozície, tak ho zaujímalo, who is who, aby vedel, s kým bude mať dočinenia. Zavolať ma, aby som sa mu prišiel predstaviť. Prišiel som s veľkou parádou, už na letisku ma čakal odvoz. Purš mal veľmi prísnu sekretárku, cez ktorú sa nikto nikdy nedostal, len kto bol ohlásený. To mal taký ventil. Jediný, kto mohol k nemu vždy prísť, bol Zeman – autor animovaných filmov z vtedajšieho Gottwaldova. Tak som tam prišiel, posadil si ma

a trochu sme sa oľukávali. Ponúkol mi, čo si dám – kávu, koňak alebo čo, a tak sme sedeli a naraz sa dvere roztvorili a tam Zeman. Hneď sa zvitáli, on mu hovorí: „To som rád, Karle, že si prišiel, ja ti tu niekoho predstavím.“ „Jáj, toho mi ty nemusíš predstavovať, toho ja poznám roky! Však ja chodím na každé bienále do Bratislavy.“ A bolo po predstavovaní! Takto som sa tam dostal. Preto to spomínam, lebo mne sa potom podarilo v ústredí vďaka týmto dobrým kontaktom presadiť, že sa slovenské filmy dostávali na festivaly. Predtým to tak nebolo. Alebo aj to, že sa naši režiséri a kameramani dostali von. Už sa to nedalo brzdiť. Bol som tam a ja už som si to vedel takto „obšľapať“. Nesnažil som sa veľmi chodiť po svete, ja som sa nachodil dosť po svete cez BIB.

A teraz k tomu Agrofilmu – raz prišiel za mnou riaditeľ Výskumného ústavu živočíšnej výroby v Nitre. Akademik, trojnásobný doktor Ján Plesník. Môj veľmi dobrý kamarát z detstva. Keď som chodil do gymnázia v Martine, on tam chodil na Vysokú školu poľnohospodársku. Prišiel za mnou a hovorí mi: „Vieš, my by sme veľmi radi v Nitre založili taký festival filmu. Ale máme problémy. Lebo Agrokomplex je v Nitre, ale aj v Českých Budějoviciach a aj oni by chceli tento festival. Ale my to chceme 'predchytiť' a dostať do Nitry. Pomôžeš nám?“ „A čo potrebujete?“ „Štatút.“ Tak čo by nie, povedal som. A takto sa začala myšlienka na festival. Mne sa skutočne podarilo tých pražských uhovoriť, že v Čechách je viac kadejakých festivalov a toto bude prvý na Slovensku. Tak dostal súhlas, že dobre, tam sa založí. Lenže ja som nevedel, že oni ma súčasne poveria, aby som robil predsedu a aby som zložil porotu – a tá bola ozaj medzinárodná. Tak som povedal dobre. Ved' už som robil predsedu kadejakých porôt. Myslel som, že ostanem na jednu sezónu, dve, aby sa to zabehalo. Nakoniec som v Nitre riadil 22 porôt pre Agrofilm! Ja už som bol odborník na všetko! (Smiech.) Ide skutočne o vynikajúcu akciu a je mi veľmi ľúto, že minister poľnohospodárstva teraz prvý raz nedal súhlas, aby sa to opakovalo každý rok, ale len každé dva. A to viete, keď takýmto spôsobom narušíte medzinárodné akcie, môže to festivalom zakávať. Agrofilm má nie len svoje ceny, ale aj Cenu Organizácie spojených národov, ktorú udeľuje. To je organizácia, ktorá má centrum v Ríme, stará sa o výživu. Dnes má skutočne vynikajúce meno v desiatkach štátov. Agrofilm má dnes obrovský archív filmov v Nitre, ktorý neexistuje nikde inde. Je v tom štatúte – podarilo sa nám to tam pichnúť, že všetky filmy, ktoré sa dostanú do výberu, ostanú v archíve. A tie, ktoré dostanú cenu, sa môžu premietiť. Čiže takýmto spôsobom Agrofilm vznikol a strávil som s ním skutočne dosť času. Porota sa stretla v Prahe a potom sa išlo do Nitry. Tam bolo vynikajúce prostredie. Nebanujem roky, ktoré som s Agrofilmom strávil. Hoci, keď to spočítam, počas celého môjho fungovania som strávil takmer trištvrté roka po hoteloch. Často som bol mimo domova.

Ale keď vám už spomínam Agrofilm, tak v Československu bol ešte Techfilm. Najprv v Pardubicach a potom v Hradci Králové. Agrofilm išiel dobre, ale Techfilm išiel dole vodou. A poviem vám prečo. Prvý princíp, prečo sa nedarí podobným akciám, je podcenenie poroty a jej výsledkov. Nesmiete pripustiť, aby ste zložili porotu, ktorá začne rozdeľovať a rozdávať ceny svojim, že „ja dám bráchovi a brácha dá mne“. To je koniec. A toto začalo v Techfilme. Raz, keď som robil v Agrofilme, prišli za mnou z tejto organizácie, či by som nebol ochotný robiť predsedu ich poroty. Hovorím: „Vy ste sa snáď zbláznili!“ Ani do filmu na Kolibu som nechcel ísť, ešte aj na Agrofilm ma zlanáril a teraz aj Techfilm. Nakoniec som súhlasil, ale mal som podmienky. Museli zložiť porotu, ktorá bude medzinárodná, nie len česká. Lebo pôvodne sme tam boli iba traja zo zahraničia a štyria Česi. Neexistuje! Tam môže byť jeden z Prahy, jeden z Bratislavy a ostatní musia byť zo zahraničia. Súhlasili. Tam som robil predsedu poroty dva roky a ceny išli podľa rozhodnutia poroty. Skutočne, potom už nebol problém. Len ja som tam nechcel byť dlhšie. Pozývali ma, aj som sa chodieval pozrieť na Techfilm. Je to zaujímavá akcia a myslím si, že aj potrebná. Aj Agro. Beží ich viacero, ved' aj Ekofestival, Horský film v Poprade alebo medzinárodný v Bratislave. Všetko je to dobré.

Jediné, čo je zlé, že bola zlikvidovaná Koliba. Nech si to pripíše kto chce, ale to je čosi, čo sa nedá zabudnúť ani odpustiť.

Vy ste v Slovenskom filme nakoniec fungovali tri roky. Za ten čas ste stihli spraviť veľmi veľa práce...

Áno, bol som tam niečo vyše troch rokov. Ako som povedal, už sa na mňa snažili nazhromažďovať, ale nič nemali. Jedno ráno mi naraz donesú *Pravdu* a celá strana bola venovaná tomu, ako poslali štátnu kontrolu do filmu. Prišla tam ústredná kontrola, revízna komisia – a tá kam prišla, tam ani tráva nerástla. Bola napríklad aj v Osvete v Martine a tam pozatvárali ľudí. Takto prišli aj do filmu. Nechcem už hovoriť, kto ich poslal. Hrabali sa tam, hľadali, mali udavačov. Napísal sa o tom článok, v ktorom všetko okydali. Každý si myslel, že som už v base. Válek si ma zavolať a povedal, že ma nemôže podržať, ale dá mi možnosť výberu z riaditeľských pozícií v rámci kultúry. A ja mu hovorím: „Ani jedno nechcem. Ja pod tým, čo sa riadi ideologicky, viac slúžiť nebudem.“ Potom som pracoval na Úrade vlády, kde som mohol robiť medzinárodné akcie. To bolo tiež netypické, ale ma tam nejako zakryli. Tak takto ma okydali. A tí istí, čo toto vtedy vytiahli, mi neskôr povedali: „Veď a čože sa vám stalo? Však do väzenia ste nešli. My predsa vieme, že to nebola pravda, ale sme sa vás skrátka potrebovali zbaviť.“ To bolo hrozné – rodina, deti v škole, každý kukal, či už som zavretý alebo čo je so mnou. Tak sa ma zbavili. Aj Jaroša. Všetko to tam vymietli. Ale ja vám úprimne poviem – boli to pekné roky, ja nebanujem, že som tam bol, ale vôbec nebanujem ani to, že som išiel preč. Ja som mal tých aktivít dosť a nestratil som sa. Dodnes mi je ľúto iba to, že sa zlikvidovala Koliba. My sme tam dokonca mali pripravovať hotel. Všetko bolo rozpracované na určité obdobia. Ale taký je život.

A čo bol ten spúšťač, že ste museli odísť? Spomínali ste, že kameňom úrazu bol Hanákov film *Ja milujem, ty miluješ* – schvaľovacia komisia bola striktne proti a vy ste sa vtedy postavili zaňho.

Ja som vlastne odokryl a oslobodil to, čo bolo nečisté svedomie tých ľudí, ktorí ma dali preč. Nečudujem sa, že som tam zavádzal. A nie len ja, ale tá atmosféra a všetko, čo tam naraz nastalo. To už neboli 60. roky, to boli 70. a nebolo to také jednoduché. Ja sa vôbec nečudujem, že nás zlikvidovali. A že si našli Hanákov film *Ja milujem, ty miluješ*, to bol len jeden z prostriedkov. Vtedajší tvrdí pražskí ideológovia sa vtedy Hanáka dokonca zastali. Ale to tu nebolo nič platné. My sme skutočne šliapli na tie boľavé prsty.

Nemáte ešte nejaké historky, ktoré by ste chceli spomenúť?

Môžem spomenúť tých sedem rozhnevaných – to vážne neviete? Autor, scenárista, režisér, kameraman, šéf produkcie, architekt a maskér. Tí si na začiatku vypijú, potom sa vadia, lebo každý si presadzuje svoje – jeden stráži peniaze, ďalší stráži šesť záberov. Viete, lebo vo filme platilo, že mohli robiť šesť záberov. Jakubisko urobil jeden, dva a bolo naňho aj tak zle. To vám potom poviem. Tak tam si to každý strážil, produkčný peniaze, autor nadával scenáristovi, čo tam popísal za blbosti, a tak sa vadili. Potom sa im film páčil, tak sa zas dali dohromady a točili znova. Preto sa hovorí, že sedem rozhnevaných.

Ešte o Jakubiskovi ste chceli hovoriť.

Raz išiel štáb natáčať, mali na to niekoľko dní. Denná norma natočenia bola šesťdesiat metrov materiálu. No a volajú ma raz, že celý štáb sedí v krčme, nič nerobia, lebo nejaký z tých

hercov sa tak napil, že nemôže filmovať. Viete, čo to je, ten štáb má predsa aspoň 60 ľudí – tak samozrejme, že dostal trest. Dostal trest, že v najbližšom období nemôže filmovať. No ale Jakubisko mal aj iné príhody. Robil *Postav dom, zasad' strom*. On je známy tým, že jeho scenáre sú hotové umelecké diela. Viete vy vôbec, ako išiel študovať filmárčinu do Prahy? Chcel sa hlásiť do Prahy na Vysokú výtvarnú školu, ale išiel s kamarátmi, ktorí sa zastavili vo filme. On tam teda vyskúšal spraviť skúšky, zobrali ho, a tak tam ostal. Ale on je vynikajúci kresliar! Však aj výstavy obrazov mal v Prahe. Vidieť jeho scenár, to je výtvarné dielo, pokreslené po všetkých stranách. Keďže on mal cit pre výtvarné videnie, chcel stále kamerovať. S ním neradi robili špičkoví kameramani, lebo im do toho stále rozprával a robil si svoje. Tak, keď sa natáčal *Postav dom*, tam je scéna, kde má padnúť auto. Vtedy sa už dali robiť triky, ale on to chcel všetko naživo. Tak postavil troch kameramanov – a jedného na lano. To som videl až potom. Keby som to vedel predtým, nedopustil by som to – veď ja som bol zaňho zodpovedný! Postavil kameramana na kraj priepasti a teraz hodili to auto. To sa už nedá opakovať. Keby sa hentomu hocičo stalo, tak je problém. Potom mali druhý problém. To auto tam bolo hodené dole a teraz ho bolo treba vytrepať von, vyčistiť, lebo to točili v chránenej oblasti. Ach, ale s Jakubiskom to bolo stále takéto. Hovoril som, že denná norma natáčania bola 60 metrov, ale on dokázal natočiť aj 200 metrov. Najmä keď robil televízne filmy ako *Nevera po slovensky*. Nepáčilo sa to ani kameramanom ani ostatným, lebo oni sú platení podľa počtu dní, hodín a tak ďalej. Ale Jakubisko to natočil takto rýchlo. On mal tie filmy premyslené do detailov. Aj ako by to chcel kameramansky. Určite sa s ním nerobilo ľahko. Ktovie, ako to bude teraz. Operovali mu srdce, vymenili mu ho a stále pracuje a chce robiť film *Slovanská epopej*, obrovský film, Cyril a Metod – obrovské a aj finančne náročné dielo...

A vy ešte stále fungujete v Bibiane?

Bibianu som založil. Keď som bol zakrytý na Úrade vlády, tak sa mi podarilo získať budovu, kde teraz Bibiana je. Tú totiž zrekonštruovala Slovenská národná galéria a dodnes mi nevedia odpustiť, že sa mi to podarilo získať a založiť centrum pre deti, BIB a medzinárodné akcie. Otvárali sme to v roku 1997. Je to skutočne unikátna budova a mnohí nám ju závidia. Je to krásna budova, upravená, dala by sa na hocičo využiť. Ale zachovalo sa to. Sú tam dobré akcie, vynikajúci archív a funguje tam aj BAB. K tomu ešte dve-tri slová. Ja som sa snažil do Bibiany dostať všetko možné okolo detských kníh. Samozrejme, bol tam BIB, boli tam rôzne aktivity, bábkové divadlá a BAB vtedy začínal vo filmovom ústave, ale pomaly krachoval a mal sa zlikvidovať. Pani Gavalčinová, ktorá to tam mala na starosti, prišla za mnou, či by som BAB nevedel zachrániť a či by sme to nedostali do Bibiany. Ústav sa toho chcel zbaviť. Tak som v prvom rade povedal, že to okamžite treba zobrať, zamestnať nejakú pracovnú silu a o financiách môžeme hovoriť aj potom. A tak sa tam BAB usadil a pravidelne dodnes robí akcie. Ten ich katalóg je obdivuhodný – to je encyklopédia animovaného filmu. Tak toto sa mi podarilo a som rád. Mal som ešte predstavu dostať tam hudbu pre deti a mládež. Ako som spomínal *Beliže mi beli*, čo robil Klimo a hudbu spravil Cikker. Ja som prišiel vtedy s takýmito knižkami, aby tam bol text, krásne ilustrácie a hudba. Bola tam aj *Varila myšička kašičku* so Suchoňom, a to bola tiež krásna história. Suchoň vtedy robil opery, a nie že tuto pre detičky! Ako som za ním išiel, mal som so sebou Fullove ilustrácie a dal som dokopy knižku textov, čo boli moje. On vtedy akurát robil na nejakej opere a mal toho veľa. Skúsil som to naňho cez deti – „Viete, veď máte vnúčatá, to predsa musíte poznať *Varila myšička kašičku*. Skúste to oživiť deťom!“ „A počkajte, čo by ste s tým chceli?“ „Len aby ste sa inšpirovali tou melodikou, ktorú to má, a zhudobnili to.“ On sa toho chytil a viete, čo mi po rokoch povedal? „Poviem vám, pán doktor, ja som tých opier narobil koľko, ale najväčšiu radosť mi robí toto. Lebo hrajú to stále a vôbec nespomínajú, že to urobil Suchoň. Také je to

zaužívané!“ A príhoda s Cikkerom bola ešte krajšia. Dal som dokopy *Beliže mi beli*, kde Klimo urobil ilustrácie, a keď už som zlanáril Suchoňa, tak si hovorím, že skúsím aj Cikkera. U Cikkera bolo vždy dobré víno na stole, tak sme si sadli a ja som zas začal tak zoširoka. A on: „No ale, pán doktor, viete, ja teraz robím operu.“ Ale on mal veľmi šikovnú bystrú manželku. Viete, za každým úspechom hľadaj ženu – to je staré známe. Keď sme už rozhovor ukončili tým, že nemôže, ona mi povedala: „Pán doktor, nechajte to na mňa. On to skončí teraz niekedy pred Vianocami, potom vám zavolám, prídete na pohárik vína a podebatujete.“ A fakt, pred Vianocami som prišiel, lebo mi zavolala, tak sme si znova sadli a ja som otočil taktiku. Cikker je známy, že on deti nemal, ale bol veľmi viazaný na matku. Preňho je matka všetko. To som vedel aj preto, lebo Vlado Kubenko o ňom robil portrét. Hovorím: „Majstre, ja si myslím, že vám musela vaša matka, keď ste boli maličký, spievať tieto riekanky.“ On znervóznel a že: „Áno, to samozrejme poznám!“ „No vidíte, a tieto uspávanky, ktoré vám aj vaša mama spievala, tak nie sú zhudobnené!“ „Nie?!“ A on mal takú krásnu izbu, kde mal nádherný klavír, krídlo, a povedal mi, nech počkám, nech si popijam víno a nechám ho chvíľku. On si vám sadol za klavír a kompletne tie uspávanky na mieste skomponoval! Vznikla z toho pekná knižočka. A *Varila myšička kašičku*, z toho bol urobený aj animovaný film.

A ešte vám musím povedať jednu príhodu o *Jánošíkovi* od Siakeľa. Raz, keď som bol ešte vo filme, prišli za mnou z filmového ústavu, že sa dozvedeli o škatuliach so zvitkami *Jánošíka*, ktoré vraj existujú u Siakeľa v Amerike a má ich niekde v garáži. Treba dať iba príkaz na to, aby tam niekto mohol vycestovať. Tak som dal príkaz. Doviezli to teda sem, podarilo sa to opraviť, dať opäť dohromady. Keď to už bolo hotové, mal som dve podmienky. Prvá je taká, že keď sa bude robiť premiéra, musí byť v Blatnici. Tam sa ten film robil, tak tam by mala byť premiéra. Ja som to chcel aj preto, lebo tam žila moja matka, mal som tam chalupu a je tam aj Plickovo múzeum. A celkovo v Blatnici malo byť filmárske múzeum, ale tieto predstavy sa napokon nepodarilo zrealizovať. Druhá podmienka bola, že tam musíme doviezť Siakeľa, režiséra. Premiéra bola naozaj v Blatnici, aj so Siakeľom, existujú fotky a dajú sa nájsť v archíve Slovenského filmového ústavu, kam som to dal. Ale malo to ešte takú peknú dohru – raz mi hovoria zo sekretariátu, že som dostal nejaký balíček. Tam bol album s listom. Krásny list, kde bolo napísané, že nám posielajú kompletný album fotografií, ktoré sú z natáčania Siakeľovho *Jánošíka* z dvadsiatych rokov. A že: „Vieme, že u vás sa to nestratí. My sa vám ani nepodpíšeme, aby ste nám nemuseli byť vďační, iba sa o to postarajte.“ Tento album som tiež odovzdal do ústavu.

Ale jedna vec mi je ľúto. Keď som bol vo filme, filmári mali v Žiari takú chatku. Mne sa podarilo vybaviť aj to, že kaštieľ v Mošovciach dostala Slovenská filmová tvorba. Bolo ho treba upraviť a spraviť z neho rekreačné stredisko pre filmárov. Peňazí nebolo mnoho, ale na film bolo. Tak som im povedal: „Viete, musíte nejaké scény namontovať do tých priestorov a v rámci filmových scén sa bude opravovať.“ Nakoniec kaštieľ nádhorne zrekonštruovali, spravili tam aj kinosálu a aj to na čas fungovalo, ale keď zlikvidovali Kolibu, zlikvidovali aj toto.

Ďalšia vec bola, že som strašne túžil spraviť filmu múzeum, lebo žiadne nebolo. Špekulovali sme, čo by sa dalo vymyslieť. Prvý nápad bol spraviť ho v Blatnici. V rámci areálu tam bola budova bývalého kaštieľa a dva menšie kaštiele. Na nás bolo pokúsiť sa, aby sa celý areál zachoval, a zároveň tam dostať filmárske múzeum. V prvom rade sa mi podarilo zariadiť, že celý ten areál sa dostal pod Slovenské národné múzeum, čiže už s tým nikto nemohol manipulovať. Neskôr sa nám tam podarilo dostať Plicku, čo nám Česi nevedia odpustiť. To bolo tak, že po Plickovej smrti zdedil celý archív jeho syn, ale dostal sa do nejakých finančných problémov a potreboval to veľmi rýchlo predať. Stanovil cenu asi milión korún – za celé Plickovo dielo. Už ani neviem, kde sme ten milión vyhrabali, ale podarilo sa to odkúpiť, a tak sa Plickovo dielo dostalo do Blatnice. Filmové múzeum sa nám vybudovať

nepodarilo. Nemali sme kam uskladniť všetky tie filmové artefakty. To sa ničilo. A ničila sa aj výbava animovaného filmu. Nevie, čo z toho sa podarilo zachrániť, ale niečo snád' hej. Ja len viem, že na Kolibe boli vynikajúci ľudia vo všetkých profesiách. Špičkoví kameramani, režiséri a produkční, ale aj technickí pracovníci, architekti. Tá Koliba ozaj žila! Hm, Koliba? Dnes už môže byť opitá, už v nej nič nie je (smiech).